

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 6 - Number: 19 p. 155-164, Spring 2022

Ekrem Heniyye'nin "Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az nce" Adlı yksnde Fantastikten Gerçeğe* *From Fantastic to Reality in Akram Haniyyah's Story "After the Siege a While Before the Sun"*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1014630>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
25.10.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
22.01.2022

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
29.03.2022

Asya Studies

Doç. Dr. Fatıma Betül ymez
Anadolu Üniversitesi, Aıkğretim
Fakültesi, Yaygın ğretim Bölümü,
fbuyumez@anadolu.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-1931-526X>

* "COPE-Dergi Editörleri için Davranış
Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri"
beyanları: Bu alışma için herhangi bir
ıkar atışması bildirilmemiştir. Bu
Çalışma için etik kurul onayı
gerekmemektedir.

z

1967 yılında Altı Gün Savaşı'nın ardından Kudüs'n tamamen İsrail işgali altına girmesi Filistinlilerde büyük bir üzüntü oluşturmuştur. Nitekim tüm semavi dinlerde kutsal olan Kudüs, Müslümanlar için Hz. Peygamberin Miraca çıktığı mekân olan Mescid-i Aksâ'ya ev sahipliği yapması bakımından kutsal ve önemlidir. Kutsal şehrin işgali zerine Filistinlilerin yaşadıkları keder, derin hayal kırıklığı, korku ve öte yandan geleceğe dair ümitleri 1970'lerden itibaren birçok edebî esere konu olmuştur.

Filistinli gazeteci ve öykü yazarı Ekrem Heniyye işgal altında yaşanan hayatın gerçeklerini öykülerinde şiirsel ve sembolik bir dil ile metinlerarasılığa ve doğaüstü kurgulara başvurarak aksettirir. 1979 yılında yayımlanan ilk öykü kitabı *es-Sefinetu'l-Ahıra ... el-Minu'l-Ahr*'de (*Son Gemi ... Son Liman*) yer alan "Ba'de'l-Hısr Kable'ř-şems Bikalîl" (Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az önce) adlı öyküsünde Filistinlilerin Kudüs ve dolayısıyla vatanları ile ilgili duygu ve düşüncelerini sıra dışı bir kurgu ile yansıtır. Heniyye bu öyküde Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'da bulunan Kubbetu's-Sahra'nın birdenbire ortadan kaybolması üzerine kentte yaşananları dört karaktere odaklanarak anlatırken Filistinlilerin vatanlarına ve geleceklerine dair yaşadıkları duyguları da ortaya koyar.

Bu alışmada Filistin öyküsünün dikkat çeken yazarlarından biri olan Ekrem Heniyye tanıtılmış ve onun "Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az önce" başlıklı öyküsü incelenmiştir. Öyküde anlatılan doğaüstü olayın ne amaçla kullanıldığı, öykünün fantastik olup olmadığı, olayların gerçeği ne ölçüde yansıtıldığı sorgulanırken yazarın bu sıra dışı kurgu ile ortaya koymak istediği mesaj çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Filistin, Kubbetu's-Sahra, Fantastik, Ekrem Heniyye

Abstract

After the Six-Day War in 1967, Israeli occupation of Jerusalem has caused a great sadness among the Palestinians. As a matter of fact, Jerusalem, which is holy in Christianity and Judaism is sacred and important in Islam and for Muslims in that it hosts the Masjid al-Aqsa, the place where the Prophet ascended to the heavens. The grief, deep disappointment and fear experienced by the Palestinians over the occupation of the holy city, as well as their hopes for the future, have been the subject of many literary works since the 1970s.

*Palestinian journalist and short story writer Akram Haniyya reflects the realities of life under occupation in his stories by using a poetic and symbolic language, by appealing to intertextuality and supernatural fictions. He reflects the feelings and thoughts of the Palestinians about Jerusalem and their homeland with an extraordinary fiction in his story titled "After the Siege a While Before the Sun" which was published in his first storybook *The Last Ship... The Last Port* in 1979. In this story, Haniyya reveals the feelings of the Palestinians about their homeland and their future, while focusing on four characters about what happened in the city after the sudden disappearance of the Dome of the Rock in the Masjid al-Aqsa in Jerusalem.*

In this study, Akram Haniyya, one of the remarkable writers of the Palestinian story, was introduced and his story titled "After the Siege a While Before the Sun" was examined. While questioning for what purpose the supernatural event was used in the story, whether the story was fantastic or not, and to what extent the events reflected the truth, what was the message that the author wanted to reveal was tried to be analyzed.

Keywords: Al-Quds, Palestine, The Dome of the Rock, Fantastic, Akram Haniyya

Citation Information/Kaynaka Bilgisi

ymez, F. B. (2022) Ekrem Heniyye'nin "Kuşatmadan Sonra Gn Doğmadan Az nce" Adlı yksnde Fantastikten Gerçeğe. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(19), 155-164.

GİRİŞ

Filistin, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda bölgeden çekilmesiyle 1917 yılında fiilen İngiltere'nin idaresi altına girer. Filistin topraklarında 1920'lerde başlayan İngiliz manda yönetiminin sona ereceğinin ilan edildiği 15 Mayıs 1948 tarihinden bir gün önce 14 Mayıs'ta İsrail Devleti'nin kurulması üzerine bir Arap İsrail savaşı patlak verir. Savaş sonunda İsrail, Filistin topraklarının hemen hemen dörtte üçünü ele geçirir, Kudüs ikiye bölünür¹ ve şehrin yarısı İsrail'de kalırken diğer yarısı Ürdün'ün kontrolüne geçer (Armaoğlu, 1986: 486-487; Karaman, 1991: 22-23, 46). Haziran Savaşı olarak da adlandırılan ve 1967 yılında Araplar ile İsrail arasında gerçekleşen Altı Gün Savaşı'nda Arapların yenilmesi üzerine bu defa İsrail Gazze Şeridi'ni, Batı Yakası'nı, Süveyş'e dek uzanan Sina Yarımadası'nı, Golan Tepelerini ve Kudüs'ün tamamını işgal eder (Karaman, 1991: 92). Kudüs'ün İsrail işgali altına girmesi ile Müslümanlar için kutsal olan bu şehir, Selahaddin Eyyûbî'nin Haçlılardan geri aldığı 1197 yılından itibaren ilk kez İslam egemenliğinden ayrılmış olur. Bu durum Kudüs'ün İslam dünyasıyla bağlantısının kesilmesi ve tam bir İsrail şehri hâline gelmesi tehlikesini ortaya çıkarır (Armaoğlu, 2017: 114-116). Kudüs'te yaşayan Filistinli Araplar için artık zor günler başlar. Filistin halkının İsrail işgali altındaki yaşamları birçok edebî esere konu olur. Bu çalışmada ele alınan öykü de bunlardan biridir. Filistinli gazeteci ve öykü yazarı Ekrem Heniyye tarafından kaleme alınan "Ba'de'l-Hisâr Kable's-Şems Bikalîl" (Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce) adlı öykünün olayları İsrail işgali altındaki Kudüs'te geçmektedir. Öyküde Kudüs'teki Mescid-i Aksâ içinde bulunan Kubbetu's-Sahra'nın birdenbire yok olması üzerine yaşananlar anlatılır. Bu çalışmada öyküdeki doğaüstü/fantastik olay ele alınacak, öykünün fantastik olup olmadığı sorgulanacaktır. Filistin'de yaşananlar bağlamında bu olayın ifade ettiği anlam, yazarın vermek istediği mesaj çözümlenmeye çalışılacaktır.

Filistin Öykücülüğü ve Ekrem Heniyye

Arap edebiyatında hikâye anlatı geleneğinin köklü bir tarihi vardır. Nâsiruddîn el-Esed *Binbir Gece Masalları*, *Antera*, *Sîret Benî Hilâl* kıssaları gibi halk anlatılarının tüm Arap coğrafyasında olduğu gibi Filistin'de de nesilden nesile sözlü olarak aktarıldığını, öte yandan *Eyyâmu'l-Arab*, *el-Egânî*, *Risâletu'l-Gufrân*, *Hayy bin Yakzân* ya da Hemedâni ve Harîrî'nin *Makameleri* gibi klasik eserlerin de Filistin'de eğitilmiş kesim tarafından okunan ve tanınan eserler olduğunu belirtir (2009: 6-9). Bununla birlikte Filistin toplumunda modern öykünün kabul görup gelişmesinde bu anlatılardan ziyade yabancı kültür ve edebiyatların etkili olduğunu ifade eder. Nitekim 19. yüzyılın sonlarında Filistin'de eğitilmiş kesimin, misyoner okullarında Batı veya Rus edebiyatını doğrudan okuyarak, Türkçe bilenlerin Batı dillerinden Türkçeye çevrilen eserler aracılığıyla dolaylı olarak ya da Mısır ve Lübnan'daki dergi ve gazetelerde yayımlanan Arapça çeviriler üzerinden Batı edebiyatıyla tanıştıkları bilinmektedir (el-Esed, 2009: 15). Bu bakımdan Filistin'de modern kısa öykünün ilk örnekleri genellikle Batı kültürünü tanıyan ve edebiyatlarını okuma imkânı olan burjuva tabakasından kişiler tarafından verilmiştir. Nasıra'daki Rus öğretmen okulundan mezun olan ve Rus edebiyatını ve Rusçaya yapılan tercüme aracılığıyla Avrupa edebiyatını okuyan Halîl Beydes (1875-1949) (el-Esed, 2009: 17, 37) gerek çevirdiği gerekse yazdıkları itibarıyla Filistin'de kısa öykünün öncüsü olarak kabul edilmiştir (el-Esed, 2009; Yagî, H., 1981: 133; es-Sevâfirî, 1979: 356). Halîl Beydes 1908-1914, 1919-1923 yılları arasında basılan *en-Nefâ'isu'l-'Asriyye* adlı dergisinde çok sayıda öykü yayımlar (Yagî, H., 1981: 133). Ancak Rus edebiyatını ve kısa öyküyü çok iyi tanıyor olmasına rağmen Beydes'in eserleri, eğitsel havası, ahlaki mesajları, sürprizlere sıkça yer veren yapısı dolayısıyla eleştirilmiştir (Hâfiz, 2003: 82-83).

Filistin'de 1948'e kadar geçen dönemde kısa öykü hem şekil hem de içerik bakımından gelişme gösterir. Romantizmin etkisinde öyküler yazıldığı gibi bu dönemde aile içi sorunları, fakirliği, işsizliği, toplumsal sınıflar arasındaki mücadeleyi ele alan gerçekçi öyküler de kaleme alınmıştır. Öte yandan bu gerçekçi öykülerden bazılarında Filistinlilerin İngiliz mandası ve Siyonizm karşısındaki mücadelelerinin işlendiği de belirtilir (es-Sevâfirî, 1979: 358). Halîl Beydes'ten sonra Mahmûd Seyfuddîn el-Îrânî (1914-1974) ve Necâtî Sıdkî (1905-1979) Filistin'de öykü sanatının öncü isimleri olarak karşımıza çıkar.

1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Filistinlilerin yaşadıkları en-Nekbe² hayatlarının her alanını etkilediği gibi ortaya koydukları edebiyatı dolayısıyla yazdıkları öyküleri de

¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 27 Kasım 1947 tarihinde aldığı taksim kararına göre "Filistin'de kurulacak Yahudi ve Arap devletleri arasında bir ekonomik birlik kurulacak ve kutsal Kudüs şehri de milletlerarası statüye sahip olacaktır." (Armaoğlu, 1986: 485)

² Büyük Felaket: Filistinlilerin 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail devletinin kurulmasını ve bunu takip eden olayları adlandırdıkları terimdir.

etkilemiştir. Evlerini, topraklarını, vatanlarını kaybetmenin verdiği hüznün, öfke, göçmenlik hayatı ve kamplardaki yaşamın zorlukları, yoksulluk ve parçalanmış ailelerin dramı öykülerine yansımıştır. 1948 sonrasında yaşanan dram öykülerde başarılı bir şekilde ortaya konur. Bu dönemde Filistin edebiyatının içeriğinin yanı sıra yapısı bakımından da geliştiği ve iyi bir seviyeye geldiği görülür (Yagi, A., 1981: 491). Mahmûd Seyfuddîn el-Îrânî, Necâtî Sıdkî, Cebrâ İbrâhîm Cebrâ (1920-1994), Semîra Azzâm (1927-1967), Gassân Kenefânî (1936-1972), Necvâ Ka'var Ferah (1920-2015) bu dönemin eser veren önde gelen yazarlarıdır.

1967'de Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in Filistin'in tamamını işgal etmesi üzerine ikinci bir sarsıntı yaşayan Filistinlilerin bu tarihten sonra yaşadıkları çilelerin yanı sıra aradıkları çıkış yolu, mücadele azmi ve direniş çabaları da edebiyatlarına yansır. Savaş sonrasında yaşanan büyük ruhsal yıkımın ardından birkaç yıl sonra 1970'lerin başından itibaren birçok Filistinli yeni ismin gerek kitaplarda gerekse gazete ve dergilerde öykülerini yayımladığı görülür. Ubeydullah, başlangıçta Filistinli burjuva sınıfının elinde şekillenen Filistin öyküsünün artık toplumun her kesiminden, kentlerin yanı sıra kırsaldan ve köylerden, göçmen kamplarından gelen Filistinli edebiyatçıları tarafından yazıldığına dikkat çeker (2009: 322). İmîl Habîbî (1922-1996), Hannâ İbrâhîm (1927-2020), Subhî Şahrûrî (1934-2019), Mâcid Ebû Şerâr (1936-1981), Halîl es-Sevâhîrî (1940-2006), Mahmûd Şukayr (d.1941), Muhammed Alî Tâhâ (d.1941), Reşâd Ebû Şâvûr (d.1942), Yahya Yahlif (d.1944), Zekî Dervîş (d.1945), Tefvik Feyyad (d.1939) bu dönemin tanınmış Filistinli öykü yazarlarıdır.

1970'lerde öyküleri ile dikkat çeken yazarlar arasında Ekrem Heniyye de yer alır. Gazeteci ve öykü yazarı olan Heniyye 1953 yılında Ramallah'ta doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Ramallah'ta tamamlayan Heniyye, Ürdün Eğitim Bakanlığı bursuyla Mısır'a giderek Kahire Üniversitesinde İngiliz edebiyatı eğitimi alır. Mezuniyeti sonrasında 1976-1978 yılları arasında Ürdün'de çeşitli okullarda İngilizce öğretmenliği yaparken bir taraftan da gazeteciliğe yönelir. 1978 yılında Batı Şeria'ya döndükten sonra bir yıl Birzeit Üniversitesinde halkla ilişkiler müdürü olarak çalışır. Bu sırada Kudüs'te yayımlanan *eş-Şa'b* adlı günlük gazetede çalışmaya da devam eder ve 1979 yılında gazetenin genel yayın yönetmeni olur. 1980 yılında kurucuları arasında yer aldığı Arap Gazeteciler Birliği'nin başkanlığına seçilir ve bu görevi dört yıl boyunca sürdürür. 1980'lerin başında Batı Şeria'da yürüttüğü siyasi faaliyetleri nedeniyle İsrail makamlarınca tutuklanarak iki buçuk yıl ev hapsine mahkûm edilen Heniyye, 1986 yılında ikinci kez tutuklanır ve sınır dışı edilir. Sekiz yıl boyunca sürgünde yaşayan Ekrem Heniyye, Filistin Ulusal Yönetiminin kurulması sonucu 1994 yılında Filistin'e geri döner. 1995 yılında Ramallah'ta *el-Eyyâm* gazetesini kurar ve o tarihten itibaren gazetenin genel yayın yönetmenliğini sürdürür. 2000 yılındaki Camp David görüşmelerinde Filistin Delegasyonunda yer alan Heniyye'nin, bu toplantılara dair yayımladığı eser İngilizce ve Fransızca'ya da çevrilmiştir (el-Awad, 2003: 5-6).³

İlk öykü kitabı *es-Sefînetu'l-Ahîra ... el-Mînâu'l-Ahîr (Son Gemi ... Son Liman)* 1979, *Hezîmetu's- Şâtîr Hasan (Akıllı Hasan'ın Yenilgisi)* 1980, *Vakâi'u't-Tağribeti's-Sâniye li'l-Hilâlî*⁴ (*Hilâlî'nin İkinci Göçünün Olayları*) 1981 yılında yayımlanır. Bu üç kitap ve *İndemâ Udîe Leylu'l-Kuds (Kudüs'ün Gecesi Aydınlandığında)* başlıklı öykü koleksiyonu 1986 yılında *Tukûs li Yevmin Ahar (Başka Bir Gün İçin Ritüeller)* başlığıyla tekrar yayımlanmıştır (Jayyusi, 2005: 348-349). Heniyye'nin vatanından sürgün edilmesi ve siyasi faaliyetleri edebî yaşamını da etkilemiştir. Uzun süre öykü yayımlamayan yazarın bir sonraki öykü kitabı *Esrâru'd- Dûri (Serçe'nin Sırları)* ancak on beş yıl aradan sonra 2001 yılında okuyucularla buluşur. 2001'den sonra öykü yazmaya devam etmekle beraber yazdıklarını yine uzun yıllar kitap olarak yayımlamaz. *Durûbu Cemîle (Cemile'nin Yolları)* 2007 yılında, (el-Usta, 2008) son eseri olan *Şâri' Fer'î fi Râmallah (Ramallah'daki Yan Yol)* 2017 yılında yayımlanmıştır.

Ekrem Heniyye işgal altında yaşanan hayatın gerçeklerini öykülerinde aksettirirken şiirsel ve sembolik bir dil kullanmayı tercih eder. Yazar, zaman zaman halk anlatılarından esinlenir, metinlerarasılığa ve doğaüstü kurgulara da başvurur. Bu çalışmada incelenen öyküsü doğaüstü bir olaya yer vermesinin yanında sembolik dili ile de dikkat çekmektedir.

³ Passia (The Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs)'nın web sayfasında Ekrem Heniyye'nin yaşamına dair bazı tarihler farklı verilmiştir. Passia'da Heniyye'nin 1981 yılına kadar *eş-Şa'b* gazetesinde genel yayın yönetmeni olduğu, 1980 yılı Ağustos ayından 1981 yılı ortalarına kadar ev hapsinde kaldığı, Birzeit Üniversitesi halkla ilişkiler bölümünde 1981-1984 yılları arasında çalıştığı ifade edilir (<http://www.passia.org/personalities/363>).

⁴ Meşhur Arap halk anlatısı *Tağribet Benî Hilâl (Siret Benî Hilâl)*'e gönderme yapılmaktadır.

Kudüs'ün Kutsallığı

“Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce” adlı öyküde olayların Kudüs'te geçmesi ve öykünün odağında Mescid-i Aksa'daki Kubbetü's-Sahra'nın olması dolayısıyla bu kutsal mekânlar ve Kudüs hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Kudüs Hz. İbrâhim'den itibaren pek çok peygamberin yaşadığı, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da mukaddes olarak kabul edilen bir beldedir. Yahudiler, Hz. Süleyman'ın inşa ettiği mabedi barındırması açısından Kudüs'e özel bir önem verirler. Hz. Âdem'in Kudüs'teki mabedin toprağından yaratıldığına inanırlar. Yahudiler dualarını Kudüs'e dönerek yaparlar, Kudüs'ün ve mabedin yeniden inşası dileğinde bulunurlar (Harman, 2002: 326). Yahudi geleneğinde İsrail'in, Tevrat ve Mabet'in dünya yaratılmadan önce Tanrı tarafından yaratıldığına, İsrail'in dolayısıyla kâinatın kurtuluşunun Kudüs ve Mabet'in yeniden inşasına bağlı olduğuna inanılır (Gürkan, 2020: 145). Günümüzde Yahudiler, önünde ibadet ettikleri Kudüs'teki Ağlama Duvarı'nı Süleyman Mabedi'nden bir parça olarak görür ve kutsal kabul ederler. Yahudiliğin en büyük hedefi bu mabedi Hz. Süleyman zamanındaki gibi yeniden inşa etmektir. Ancak bunun yapılması için bugünkü Kubbetü's-Sahra'nın yıkılması gerekmektedir (Tanyu, 1988: 475).

Kudüs'teki Mescid-i Aksâ, Müslümanların ilk kiblesi, Hz. Peygamberin İsrâ (gece yürüyüşü) ve Miraç mucizelerini yaşadığı mekândır.⁵ Mescid-i Aksâ, Mekke'deki Mescid-i Haram ve Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin ardından Müslümanlarca kutsal kabul edilen üçüncü mekândır. Nitekim Hz. Peygamberin, Mescid-i Harâm ve Mescid-i Nebevî'den sonra ibadet ve ziyaret amacıyla gidilmesi gereken üçüncü mescid olarak Mescid-i Aksâ'yı zikretmesi (Çiftçi, 2020: 330-331) bunu açıkça göstermektedir. Mescid-i Aksâ çevresi ile birlikte Harem-i Şerif olarak adlandırılır. “Bununla eski Kudüs'teki kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m[etre] uzunlukta olan ve yer yer 30-40 m[etre] yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü's-Sahra'nın da yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir” (Bozkurt, 2004: 268). Sahra Arapçada “kaya” anlamına gelir. Kubbetü's-Sahra ise “kayanın kubbesi” veya “kayayı kapatan kubbe” olarak anımlandırılabilir. Kubbetü's-Sahra, Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervân tarafından kutsal kaya üzerine yaptırılan ortası kubbeli sekizgen şekilli bir camidir. Bu yapının üzerine inşa edildiği kayanın (sahra, hacrû'l-muallak) Hz. Musâ'nın kiblesi olduğu rivayet edilir. Bir görüşe göre Eski Ahit'te geçen “dünyanın temelindeki köşe taşı” bu kayadır. Yahudilikte kayanın Süleyman Mabedi'nin Kudüs'l-akdes bölümünün temelini teşkil ettiği, tufandan sonra Hz. Nûh'un gemisinin onun üstünde durduğu, üzerinde Hz. İbrâhim'in kurban kestiği ve Hz. Dâvûd'un tövbe ettiği gibi inanışlar vardır (Bozkurt, 2002: 305).

Kudüs, Hristiyanlarca da kutsal olan bir kenttir. İncillerde Kudüs önemli bir yer tutar ve Hz. İsa'nın dünya hayatının Kudüs'te sona erdiği ifade edilir (Harman, 2002: 326). Büyük Konstantin'in tahta çıkışından sonra 313 yılında Hristiyanlığın resmî din olarak kabul edilmesinin ardından Kudüs'teki tüm pagan sembollerini yok edilerek kent bir Hristiyanlık merkezi hâline getirilir. Konstantin ve annesi birçok tarihî yapı ve anıt inşa ederler. Bunların en önemlisi ise Kıyamet Kilisesidir (Ebu Şemmale, 2020: 46). Kudüs'te Eski Şehir içinde bulunan Kıyamet Kilisesi Hristiyanlarca Hz. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra gömüldüğüne inanılan yere inşa edilmiştir. Kutsal Mezar Kilisesi veya Kamame Kilisesi olarak da bilinen bu mekân “Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi, gömülmesi ve yeniden dirilmesi gibi Hristiyan inancının kurucu vakalarını somutlaştırması, bu vakaların gerçekleştiği mevkide inşa edilmiş olması sebebiyle Hristiyanlar için âdeta evrenin merkezi konumundadır” (Avcı ve Yazıcı Özdemir, 2019: 37).

Kudüs, Halife Hz. Ömer zamanında Müslümanlarca fethedilir. Yaklaşık beş asır boyunca Müslüman egemenliğinde olan kent 11. yüzyılda Haçlı ordularının saldırılarına uğrar ve beş haftalık bir kuşatmadan sonra düşer. Müslümanlar Kudüs'ü fethettiklerinde Hristiyanlara can ve mal güvenliği sağlamış olsalar da Haçlılar bu şehri işgal ettiklerinde şehirdeki tüm Müslümanları ve Müslümanlara yardımcı oldukları gerekçesiyle bütün Yahudileri öldürürler (Demirkent, 2002: 329-330). Mescid-i Aksa'daki yapılar Haçlı binalarına çevrilirken Kubbetü's-Sahra, Kudüs'l-Akdes adlı mabede dönüştürülür ve tepesine büyük altından bir haç yerleştirilir (Ebu Şemmale, 2020: 50-51).

Haziran 1967'de İsrail ve Araplar arasında yaşanan ve Altı Gün Savaşı olarak da bilinen savaşta Arapların uğradığı yenilgi sonucunda İsrail'in Kudüs'ün tamamını işgal etmesiyle birlikte Müslümanlar kent üzerinde asırlardır süren hâkimiyetlerini tamamen kaybederler, İsrail ise kentin tarihî, sosyal ve

⁵ Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya “gece gidişi” ifade eden İsrâ mucizesi Kurân'ı Kerim'de İsrâ Suresinde yer alır: *Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehdir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir* (İsrâ 17/1). Miraç mucizesi (Hz. Peygamberin göğe, Allah katına yükselişi) ise Necm Suresinin ilk kısmındaki ayetler ile irtibatlandırılır ve hadis-i şeriflerde detaylı olarak anlatılır (Yavuz, 2005: 132-134).

kültürel yapısını değiştirmeye başlar. Ağlama Duvarı'nın yakınındaki Mağribliler (Faslılar) Mahallesi yıkılarak burada yaşayan bin kadar Müslüman şehrin dışına sürülür, Filistin mahallelerine Yahudi yerleşim yerleri inşa edilir (Bayraktar, 2020: 66-68). 21 Ağustos 1969 tarihinde radikal bir Yahudi, Mescid-i Aksâ'yı ateşe verir. "Amaç, mekândaki Müslüman ibadet yerlerini yok ederek buraya Üçüncü Tapınak'ın yapılmasının önünü açmaktır." (Bayraktar, 2020: 72). İsraililerin Süleyman Mabedi'ni yeniden inşa etme hayali Filistinlilerin kutsal mekânları için önemli bir tehdit unsurudur. İsrail'in 1996 yılında Ağlama Duvarı altında tünel açtığını duyurması, Filistinlilerde Mescid-i Aksâ'ya doğru kazı çalışmaları yapıldığı konusunda şüpheler uyandırır. Filistinliler İsrail'in yaptığı bu kazı çalışmalarının Mescid-i Aksâ'ya zarar vereceğinden ve yıkılmasına yol açacağından ciddi endişe duymaktadırlar (TRT Haber, 2018). Öte yandan kazıların işgalin ilk yıllarında başlayıp hâlâ devam ettiğine, bu kazıların Mescid-i Aksâ'ya karşı girişilen saldırıların en ciddilerinden olduğuna inanılmaktadır (Ebu Şemmale, 2020: 62). Kudüs'te arkeolojik çalışmalar yapan Amerikalı arkeolog Gordon Franz'ın tespitleri bu konuda Filistinlilerin hissettikleri kaygıları doğrulayacak türdendir: "Emin olduğum bir şey varsa, tapınağı yeniden inşa etmeyi hedefleyen Yahudilerin o iki camiye [Mescid-i Aksâ ve Kubbetu's-Sahra] mutlaka yıkmak istiyor oluşlarıdır. Bu yıkımın nasıl olacağı konusunda kesin bir fikrim yok ama olacaktır. Yıkacaklar ve burada onun yerine bir Tapınak inşa edecekler." (Çift ve Harman, 2020: 75-76). Kimi zaman radikal bir Yahudi'nin saldırısı, kimi zaman İsrail askerlerinin baskını veya yapılan kazı çalışmaları Filistinlilerin kutsal mekânlarını kaybetme korkularını canlı tutmaktadır.

"Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce" Adlı Öyküde Yaşanan Doğaüstü Olay

Ekrem Heniyye bazı öykülerinde alışılmışın dışında, doğaüstü olaylar kullanarak yaşadığı toplumun içinde bulunduğu durumu, Filistin halkının çektiği sıkıntıları çarpıcı bir şekilde aktarmaya çalışır. Yazar, "Ba'de'l-Hısâr Kable's-Şems Bikalîl" (Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce), "Tilke'l-Karye, Zâlîke's-Sabâh" (O Köy, O Sabah), "Mu'temeru Fa'âliyyâti'l-Karye Yusdiru Nidâen Hammen" (Köy Faaliyetleri Kurultayı Önemli Bir Çağrı Yapıyor), "İndemâ Udîe Leylu'l-Kuds" (Kudüs'ün Gecesi Aydınlandığında), "Bavh Serîrî" (Yatak İfşası) gibi öykülerinin kurgusunda doğaüstü olaylara yer verir.

Yazarın ilk koleksiyonunda yer alan "O Köy, O Sabah" adlı öyküde Ebû Mahmûd el-Kâsımî'nin vefatından yirmi yıl sonra, iş makinelerinin sebep olduğu gürültüden rahatsız olarak mezarından kalktığı anlatılır. İsraililer köyün mezarlığının yerine bir yerleşim inşa ettikleri için her taraf kazılmaktadır, neler olduğunu anlayamayan ve etraftaki İsraili yetkililerce sorgulanan Ebû Mahmûd, oğlunun katıldığı direniş faaliyetleri dolayısıyla evinin yıkıldığını ve oğlunun da hapse atıldığını öğrenir. İsraili askeri yönetici onun Ürdün'e sürgün edilmesi emrini verince Ebû Mahmûd köyünden ayrılmak zorunda kalır ve sınırı geçerken kendisini Şeria nehrinin sularına bırakır (Henriyye, 2003: 39-45). İkinci kitabı olan *Hezîmetu's-Şâtır Hasan*'da yer alan "Köy Faaliyetleri Kurultayı Önemli Bir Çağrı Yapıyor" başlıklı öyküde de garip olaylar söz konusudur. Filistin'de bir köyde annelerinin karnındaki ceninler dünyaya gelmeyi reddetmektedirler. Köydeki iki ebe doğum vakti gelen annelere bir türlü doğum yaptıramamaktadır. Sonunda acil bir toplantı düzenlenir ve bu olağan dışı durumun sebebi sorgulanır, doğuramayan kadınların eşlerinin yurt dışında olduğu anlaşılınca babalara memleketlerine acil geri dönme çağrısı yapılır. Çünkü annelerinin karnındaki bebekler, babaları uzaktayken işgal altında bakımsızlık içindeki köylerinde dünyaya gelmeyi reddetmektedir (Henriyye, 2003: 92-98). Dördüncü kitabının son öyküsü olan "Kudüs'ün Gecesi Aydınlandığında" başlıklı öyküde bir Ramazan akşamında Kudüs'te Eski Şehrin surlarında birdenbire ışıktan bir adamın belirmesi üzerine onu gören Filistinlilerin bu olağanüstü adamın kendi sevdikleri ve özledikleri bir kişi olduğuna inanması anlatılır. Kimi bu adamda şehit olan oğlunu, kimi sürgündeki yakınını, kimi tutuklu kardeşini, kimi bir evliya'yı, kimi Lübnan savaşında kaybolan dostunu, kimi kahraman sevgilisini, ufak bir çocuk ise yıllardır hapiste olan babasını görür (Henriyye, 2003: 211-223). *Esrâru'd-Dûri* adlı kitabında yer alan "Yatak İfşası" adlı öyküde Filistin'deki ikinci intifadada gösterilere katılan on yedi veya on sekiz yaşlarında bir gencin vurulması, vurulduktan sonra hastaneye götürülüşü, beyin ölümünün gerçekleşmesi, bu halde hastane yatağında yatarken yaşananlar, ölümü, cenazesi, sokaklara asılan posterleri cenazesinden sonra olanlar yine bu genç tarafından anlatılmaktadır (Henriyye, 2003: 257-271).

Ekrem Heniyye'nin doğaüstü olaylar içeren bu anlatılarında Filistin halkının yaşadığı zorlukları, hayal kırıklıklarını, özlemlerini etkileyici bir şekilde ifade ettiği görülür. Bu makalede ele alınan "Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce" sembolik anlamlar taşıyan bu tarz öyküleri içinde en dikkat çekici olanıdır. Zira öyküde Müslümanlarca kutsal olan bir mekânın aniden ortadan kaybolması söz konusudur. Öykü Ekrem Heniyye'nin 1979'da yayımlanan ilk koleksiyonu olan *es-Sefînetu'l-Ahîra ... el-Mînu'l-Ahîr (Son Gemi ... Son Liman)*'de yer alır. Kitap Bertold Brecht'den bir epigraf ile başlar: "Eğer hayattaysan hâlâ asla "asla" deme / Doğrusu kesin değildir kesin olan / Çünkü hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. / Ve... imkânsız, gerçek olur günün güneşi batmadan." (Henriyye, 2003: 23). Bu şiir, öyküye konu olan imkânsız olayın gerçekleşebileceğini ima ettiği gibi Filistinlilerin imkânsız olarak görünen hayallerinin gerçekleşeceğini de ima eder.

Anlatıcı, güzel bir yaz sabahı erken saatlerde Kudüs'ün Eski Şehir (el-Medînetu'l-Kadîme)⁶ olarak adlandırılan bölgesine giden dört kişinin olayı fark ettiklerini anlatarak öyküye başlar ve daha sonra Âmine, Ebû Mâzin, Süleyman ve Hacı Ebû Fuâd adlarındaki dört karaktere odaklanır.

Âmine, İsrail fabrikalarına giden işçilerle dolu otobüsten Eski Şehir'in batı tarafında inerek başının üzerinde getirdiği taze incirleri satabilmek için stratejik bir konum kapmak üzere Şam Kapısı'na yönelen köylü bir kadındır. Ebû Mâzin, sabahın erken saatlerinde önce küçük bayilere sabah gazetelerini dağıtan daha sonra da Selahaddin Caddesi'ne giderek tezgâhını seren orta yaşlı bir adamdır. Süleyman, sabah caddeler öğrenci ve işçilerle dolmadan önce el-Musrara'da çalıştığı fırına giderek yapabildiği kadar çok simit⁷ hamuru yoğurabilmek adına acele eden genç bir adamdır. Hacı Ebû Fuâd ise sabah namazını Harem'de⁸ kılmak üzere kırk yıldır evinden hep bu vakitte çıkan yaşlı bir adamdır.

Bu dört kişi değişik mekânlarda ancak aynı anda olağanüstü durumu fark ederler: “Görüntü inanılmayacak kadar tuhaftı, gözlerini dehşetle açtılar, her biri ahiret ve kıyamet günü için dualar mırıldanmaya, lanetli şeytandan Allah'a sığınmak için yalvarmaya başladı. Gözlerini defalarca ovuşturdular ama sonunda gördüklerinin gerçek olduğunu anlayınca, acı çılgınlıklarını sessiz Kudüs şafağına koyuverdiler... *Kubbetu's-Sahra⁹ çalınmış! Yetişin, Kubbetu's-Sahra gitmiş!*” (Heniyye, 2003: 58).

Kubbetu's-Sahra'nın birdenbire ortadan kaybolduğuna dair hızla tüm şehre yayılan haber halkta büyük bir şok uyandırır. İnsanlar korku ve panik içerisinde Kudüs'ün her tarafından kitleler hâlinde Mescid-i Aksâ'ya akın etmeye başlarlar. Duyduklarına inanmamakta, inanmak istememektedirler ancak Harem'e geldiklerinde olup biteni kendi gözleriyle görürler. “Harem'e vardıklarında ötekiler gerçeği anladılar... Kubbetu's-Sahra mescidi ortadan yok olmuştu. Ne bir taş ne bir toprak tek bir iz bile kalmamıştı. Sanki sihirli bir güç onu yerden koparıp almıştı. Hıçkırıklar, ağlamalar, bağrışmalar yükseldi... Kadın erkek toprağı öpmek üzere mescidin olduğu yere ilerliyor, pek çokları da baygınlık geçiriyordu.” (Heniyye, 2003: 59).

Anlatıcı bu doğaüstü olayın yarattığı havayı ve olağanüstü manzarayı tasvir ettikten sonra Harem'in avlusunda toplanan insanların konuşmalarını aktarır. Bu konuşmalarda yer alan ironik yorumlarla sadece İsrail değil, Arap ülkeleri ve yöneticileri de eleştirilir:

- *Belki onun yerine yeni bir yerleşim yapmak istiyorlardı.*
- *Ya da yeni bir mahalle kurmak.*
- *Belki içinde “sabotajcılar” bulmuşlardır ve binayı da içindekilerle birlikte almışlardır.*
- *Belki de Arapları, Kudüs'ü ve kutsalları özgürleştirme ihtiyacından kurtarmak üzere Arap uçakları onu kaçırıp Arap başkentlerinden birine götürmüştür.*
- *Yeni bir şey çalarlar korkusu ile bu gece Harem'i ve Kıyamet Kilisesini bırakmamalıyız.*
- *Bir İslam zirvesi tertipleyecekler.*
- *Ve bir Arap zirvesi.*
- *Kutsal cihadı ilan edecekler.*
- *BM Güvenlik Konseyi için acil bir toplantı isteyecekler.*
- *Beyanlar, demeçler yağmur gibi yağacak.*
- *İsrailliler bir grup meczubu suçlayacaklar.*
- *Mutlaka paraşütlü adamları ve sınır bekçilerini her yere indirmişlerdir.*
- *Kral Halit'in¹⁰ tepkisi ne olacak?*
- *Ya mümin başkanın?¹¹*
- *Onu nereye gizlemiş olabilirler?*
- *Onu parçalara bölmüş olmalılar.*
- *Bekçiler ve güvenlik neredeydi?*
- *Kudüs ismini değiştirecekler mi?*
- *İsrâ ve Miraç nerede kutlanacak? (Heniyye, 2003: 60)*

İroni, söz ve davranışlarla kastedilenin tam tersini ortaya koyma sanatıdır (Aytaç, 2003: 370). Yaşanan saçmalıkların, karışıklıkların daha etkili bir şekilde anlaşılması için gerçek anlamın gizlendiği ironide (Boynukara, 1997: 99) alay ve acımasız bir eleştiri vardır (Karataş, 2001: 218). Olay sonrası Filistinlilerin

⁶ Kudüs'ün içinde yer alan 0.9 km uzunluğunda surlarla çevrili alandır. İçinde Müslüman, Hristiyan, Ermeni ve Yahudi mahalleleri bulunmaktadır.

⁷ Ka'k olarak adlandırılan bu simitler Türkiye'de bilinen simitlerden daha uzun ve büyük olur.

⁸ Mescid-i Aksa ve çevresini içeren Harem-i Şerif.

⁹ Öyküde sadece “sahra (kaya)” şeklinde geçer. Bu ifade ile Kubbetu's-Sahra mescidi kastedilmektedir.

¹⁰ Dönemin Suudi Arabistan kralı Halid b. Abdulaziz.

¹¹ “Mümin başkan (er-reisu'l-mu'min)” Enver Sedat'ın lakabıdır. Enver Sedat 1977'de İsrail'i ziyaret ederek mecliste bir konuşma yapan Mısır lideridir. Bu ziyareti İslam âleminde kınanırken Batı'da takdir edilmiş ve kendisine 1978 yılında İsrail Başbakanı Menahem Begin ile birlikte Nobel Barış Ödülü verilmiştir (Göğün, 1995: 266-267).

dillerinden dökülen cümlelerdeki ironi yaşanan hayal kırıklıkları ile birlikte İsrail ve Arap ülkelerine yönelik eleştirileri de içermektedir.

Öncelikle bu yorumlarda İsrail'e karşı hissedilen güvensizlik ve 1967'de İsrail'in işgali sonrasında Kudüs'te yaşananların izleri okunmaktadır. "Belki onun yerine yeni bir yerleşim yapmak istiyorlardır. Ya da yeni bir mahalle kurmak." sözleri İsrail'in Filistinlilerin topraklarını ellerinden alarak yeni mahalleler ve yerleşimler kurduğu gerçeğinin ifadesidir. Eski Şehir'in Müslüman mahallelerinden biri olan ve Ağlama Duvarı'nın önünde yer alan Mağribliler Mahallesi'nin tamamen yerle bir edilmesi, Filistinlilerin yaşadıkları yerlerde sürekli yeni yerleşimler yapıyor olması eleştirilmektedir.

Kubbetu's-Sahra'nın içinde sabotajcıların bulunup binayla birlikte hepsinin alınması da ironik bir yaklaşımdır. Ancak, 1969 yılında fanatik bir Yahudi tarafından Aksâ'da çıkarılan yangın hatırlandığında yeni bir sabotaj ihtimali de akla gelir. "Saldırganla birlikte binanın alınması" yorumu ise İsrail'in saldırganı yakalamak bahanesiyle kutsal mekânı yok edeceği endişesinin yansımasıdır.

Yorumlar arasında geçen "İslam zirvesi, Arap zirvesi, cihat ilanı, BM toplantısı, beyanlar, demeçler" gibi ifadeler Filistin halkının yıllardır yapılagelen sonuçsuz toplantılara ve çalışmalarına yönelik tepki ve hayal kırıklıklarını yansıtır. "Arapları, Kudüs'ü ve kutsalları özgürleştirme ihtiyacından kurtarmak üzere Arap uçakları onu kaçırıp Arap başkentlerinden birine götürmüştür." cümlesi ile "Kral Halit, mümin başkan" ifadeleri de ironi içerir ve Filistinlilerin kendilerini önemsemeyen Arap dünyasına ve liderlerine yönelik eleştirel tutumlarını ortaya koyar.

"Mutlaka paraşütlü adamları ve sınır bekçilerini her yere indirmişlerdir." sözleri İsrail'in güvenlik adına Filistinlilere karşı kullandığı orantısız askeri gücü ima eder. Öykü günümüzden kırk iki yıl önce yayımlanmış olsa da Mescid-i Aksâ'ya hâlâ İsrail tarafından güvenlik bahanesiyle baskınlar düzenlendiği ve Harem-i Şerif'te çatışmalar yaşandığı¹² düşünülecek olursa bu ironi dolu ifadelerin içerisinde acı gerçekleri ve eleştirileri de barındırdığı anlaşılır.

"Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce" Adlı Öyküde Fantastikten Filistin Gerçeğine

Ekrem Heniyye'nin bu öyküde geleneksel öykü yöntemlerinden farklı bir yaklaşım sergilediği görülür. Gerçek bir mekânda gerçekçi kişiler fizik kurallarına göre gerçek olması imkânsız bir olayla karşı karşıya kalırlar. Bu olayı doğaüstü/fantastik olarak değerlendirmek mümkündür. Fantastik TDK'de "Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, hayali" olarak açıklanmaktadır (sozluk.gov.tr). Fantastik anlatılar, yazarın hayal gücünü serbestçe işleterek hatta zorlayarak kurguladığı gerçekle bağdaşması zor olan durumları, şaşırtıcı olayları anlatan edebiyat metinleridir (Karataş, 2001: 141). Pierre-Georges Castex fantastiği "başına gerçek dışı bir olay gelen, şoka uğrayan ve zihnin karşı çıkışlarına rağmen bir olgunun gerçekliğini hissedenden veya hissettiğine inanan birinin düğümü" olarak açıklar (Steinmetz, 2006: 17; Akt. Aslan Ayar, 2015: 25-26). Tzvetan Todorov'a göre ise "Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır." (2017: 31). Ele aldığımız öyküde de doğal yasalara göre yaşamlarını sürdüren karakterlerin birdenbire doğaüstü bir olayla yüzleşmeleri sonucunda şoka uğramaları söz konusudur. Bu olay karşısında herhangi bir kararsızlık sergilerler mi yoksa ikna olurlar mı? Karakterlerin olay karşısındaki tutum ve düşüncelerini inceleyerek bir sonuca varabiliriz.

Bu karakterlerden biri olan Âmine olaydan sonra Şam Kapısı'na çıkan merdivenlere oturur ve dalgın dalgın boşluğa bakmaya başlar. Bir tane bile satamadığı incirlerin üstüne konan sinekleri umursamadan anılarına dalar. İlk kez Kudüs'e geldiği günün tüm ayrıntıları zihninde canlıdır. Henüz yedi yaşındayken Ramazan'ın son cuma günü geldikleri şehirde, babasının ona bayramlık giysi ve ayakkabı aldığını, birlikte tatlı yediklerini, babasının namaz için Harem'e gittiğini gözyaşları içinde hatırlar. Geçmişte babası ile daha sonra amcaoğlu olan eşi ile birlikte Kudüs'e gelişi hep mutluluk doludur. Oysa savaştan sonra her şey altüst olmuş, mutlu günler geçmişteki anılarda kalmıştır. Eşi bir caddeye koymak üzere bomba yaptığı gerekçesiyle yedi yıl hapisle cezalandırılınca, Âmine çocuklarının geçimini sağlamak üzere köydeki bahçelerinden incir, üzüm, domates toplayarak Kudüs'te satmaya başlar. Kudüs artık hatıralarında kalan mutlulukla anımsadığı Kudüs değildir. Şehir, zihninde hapisteki kocası, evde onun dönmesini bekleyen çocukları, onu taciz eden erkekler ve alışverişte pazarlık yapan müşterilerle bağlantılı hâle gelmiştir (Heniyye, 2003: 62). Kubbetu's-Sahra'nın ortadan yok olması bir anlamda geçmişteki Kudüs'ün de yok olduğunu ifade eder. Geçmişteki Kudüs'te mutluluk ve sevinç dolu günler yaşanırken bugünkü Kudüs'te üzüntüler, sıkıntılar ve zorluklar yaşanmaktadır.

Hacı Ebû Fuâd Harem-i Şerif'in kapılarından birinin yanına oturup düşüncelere dalar. Olanların gerçek olduğuna, kırk yıl boyunca namazlarını kıldığı, dua edip yalvardığı mekânın ortadan yok olduğuna ikna olması için zamana ihtiyaç duymaktadır. Namazlarının çoğunu kıldığı, her bir taşıma bildiğini hissettiği, her sıkılıp bunaldığında sığındığı, yeşil servi ağaçlarının altında oturup Kur'an-ı Kerim okuduğu bu kutsal mekânın onun için anlamı derindir. Bu kaybın ardından "Köklerinden koparılmış, birçok şeyle ilişkisi kesilmiş gibi"

¹² Basında sık sık yer alan İsrail polisinin Mescid-i Aksâ baskınlarından sonuncusu 2021 yılının mayıs ayında gerçekleşmiş, İsrail saldırısında teravih namazından çıkan cemaatten ve basın mensuplarından yaralananlar olmuştur. (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-yeniden-mescid-i-aksada-cemaate-saldirdi-579856.html>).

hisseder. Hacı Ebû Fuâd olanlar yüzünden çıkan bu kargaşa içinde sabah namazını kaçırdığını fark ettikten sonra “Daha pek çok şey yitip gitti ama” der ve gözyaşlarını tutamaz. Etraf kalabalıktır, insanlar gruplar hâlinde yerlerde oturmaktadır. Yer yer ağlama sesleri duyulsa da sessizlik hâkimdir. İnsanların yüzlerine bakan Ebû Fuâd bir süre sonra kendini toparlar ve “Elhamdülillah, hâlâ buradayız.” diye düşünür (Heniyeye, 2003: 63). Bu sözleri olanları biraz da olsa kabullendiğini, hissettiği büyük kayıp ve üzüntüye rağmen geleceğe dair umut taşıdığını gösterir.

Selahaddin Caddesi’nde Ebû Mâzin’in gözleri de yaşlarla doludur; hiçbir gazete, dergi ya da kitap koymadığı tezgâhının yanında öylece oturmaktadır. Olan bitenin sabah gazetelerinde yazıp yazmadığını soranlara başını ve elini hayır anlamında sallayarak cevap verir. Yaz kış demeden sabahın erken saatlerinde eşi ve çocukları uyurken evden çıkarak işine giden Ebû Mâzin Kubbetu’s-Sahra’yı gördüğünde “Yâ Fettâh Yâ Alîm”¹³ dedikten sonra birkaç dua okumayı âdet edinmiştir. Yıllardır uyguladığı bu ritüelin bugünden sonra sona ereceğini düşünürken bir taraftan da kendi kendine söylediği “Ama zaten yıllardır ritüeller değişmedi mi? Şehrin havası değişmedi mi? Caddeler yabancı postallar altında inlemiyor mu artık? Her karışını bildiğim bu caddelerde kendimi yabancı hissetmiyor muyum?” (Heniyeye, 2003: 64) sözleriyle yaşadığı kaybın yeni olmadığını ifade eder. Kubbetu’s-Sahra’nın ortadan kaybolması Ebû Mâzin’e şehrin düşmesinden sonra yaşadıklarını bir kez daha hatırlatmıştır. Kendi şehrinde yaşadığı yabancılaşma hissini duyumsar ve şu anda kaybettiğini düşündüğü şeyleri zaten kaybetmiş olduğunu fark eder. Şehrin işgali sonrası hiçbir şey artık eskisi gibi değildir. Bu hüznün atmosferi içinde birden oğlunu hatırlayan Ebû Mâzin, Hacı Ebû Fuâd gibi umutla dolar. Daha önce gösterilere katıldığı için tutuklanan ve kefaretle serbest kalan oğlunun yine harekete geçeceğini düşünür, oğlunu ve gençleri düşününce bir nebze olsun teselli bulur ve ferahlar “Ah... bu çocuklar... onlar Kudüs’ü bizlerden daha çok seviyorlar.” (Heniyeye, 2003: 64). Umut kadar özleştirinin de gözlemlendiği bu sözlerle Ebû Mâzin kendilerinin yitirdiği Kudüs’ü gençlerin geri alacağını ima eder.

Öyküde karşımıza çıkan son karakter fırıncı Süleyman da benzer duygular içindedir, kimsenin yemek yiyecek hâli kalmadığını düşünerek çalıştığı fırına dahi gidemeden bir kahvehaneye oturup kalır ve düşüncelere dalar. Hayatı boyunca sadece bir kez namaz kılmış olsa da bu sabah şehrin kaybettiği mekânın ne kadar önemli ve değerli olduğunu farkındadır. Namaz kılmasa da çocukluğundan beri okulla, arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla sürekli gittiği bu kutsal mekâna saygısı büyüktür. “Geçmişinin önemli bir parçasının yok olduğunu duyumsar.” Sonra o da aynı Ebû Mâzin gibi kendi kendine bu şehirde artık bir yabancı gibi hissettiğini, Kudüs’ün eski Kudüs olmadığını, kaybolan caminin bile eskiden bildiği cami olmadığını söyler. Defalarca uzaklara gitmeyi düşünse de bu topraklara sıkı sıkıya bağlı olduğunu hissettiği için vazgeçmiştir. Ekmeğini kazanma telaşesi içinde ömrünün geçmekte olduğunu fakat şu ana kadar hiçbir şey yapamadığını düşünen Süleyman yaşamak istediği hayatın bu olmadığını, yeterince iyimser olmadığını fark eder (Heniyeye, 2003: 65-66). Öz eleştiri içeren düşünceleri Filistinli gencin vatani ve toprağı uğruna harekete geçmeye hazırladığını da göstermektedir.

Öyküdeki Filistinli karakterlerin Kubbetu’s-Sahra’nın aniden yok olması üzerine verdikleri tepkilerini incelediğimizde, bu olay karşısında bir kararsızlık yaşamadıklarını söylememiz mümkündür. Kubbetu’s-Sahra’nın kaybindan dolayı büyük bir acı duysalar da olayı normal gibi kabullenirler. Çünkü daha önce 1967’de yaşadıkları savaş ve altı gün sonra kaybettikleri Kudüs, işgal altındaki hayatları bu garip olayı da mümkün kılmaktadır. Öyküdeki karakterlerden her birinin gerçek hayatta yaşadığı hislerin bu olayla birlikte su yüzüne çıktığı, olayın geçmişte yaşanan kaybın ve hâlihazırda yaşanan acıların yeniden duyumsanmasını sağladığı, böylece öyküdeki doğüstü olayın gitgide doğallaştığı fark edilir. Aynı Kafka’nın *Dönüşüm* eserinde olduğu gibi bu öyküde de fantastik bir olaydan yola çıkılmaktadır. “*Dönüşüm*’de şok uyandıran, imkânsız bir olay vardır; ancak çelişkili bir biçimde olabilir bir duruma dönüşür.” (Todorov, 2017: 165). Nasıl ki *Dönüşüm*’deki doğüstü olay¹⁴ kararsızlığa yer bırakmayacak şekilde gerçekleşse bu öyküde de Kubbetu’s-Sahra’nın yok oluşu gerçektir. Kudüs’ün 770 yıl sonra işgal edilmiş ve kaybedilmiş olması Kubbetu’s-Sahra’nın da bir gece aniden kaybedilmesini olağan kılar.

Öyküde olayın nasıl gerçekleştiği öne çıkmaz, önemli olan bu olay karşısında Filistinlilerin ne düşündüğü ve nasıl hissettiğidir. Ortadan kaybolan kutsal mekâna dair yapılan tüm yorumlar Filistin’de yaşananların sembolik bir sunumu ve ironik dille eleştirisinden ibarettir. İsrail’in Filistinlilere ait topraklar üzerinde kurduğu yerleşimler, kullandığı orantısız askeri güç, Mescid-i Aksâ’ya yapılan saldırıların uyandırdığı korku, Arap ve İslâm âlemine yönelik eleştiriler, uluslararası platformlarda yapılan sonuçsuz toplantıların yarattığı hayal kırıklıkları yorumların alt anlamı olarak bize sunulur.

Kitabın başındaki epigrafta yer alan “Eğer hayattaysan hâlâ asla “asla” deme... imkânsız, gerçek olur günün güneşi batmadan” ifadeleri de doğüstünün doğallaşması için bir giriştir âdeta. Filistin halkının sahip olduğu kutsal ve değerli bir mekânın doğüstü bir şekilde kaybedilmesi Kudüs’ün ve vatanın işgalinden sonra

¹³ Ey rızık ve rahmet kapılarını açan, zafer veren, ey her şeyi bilen Allah’ım.

¹⁴ Eserin ilk cümlesinde doğüstü olay verilir: “Gregor Samsa bir sabah huzursuz düşlerinden uyandıığında kendini yatağında kocaman bir böceğe dönüşmüş buldu.” (Kafka, 2021: 1).

İmkânsız olmaktan çıkmıştır. Bu bağlamda öyküdeki doğaüstü/fantastik olayın Filistin'deki gerçeğin bir yansımasına dönüştüğünü söylemek mümkündür. 1967 yılında Kudüs'ü altı gün içinde kaybeden Filistinliler için Kubbetu's-Sahra'nın ansızın ortadan kaybolması zaten kaybedilmiş olanın temsilinden başka bir şey değildir. Öte yandan başlıkta yer alan "kuşatmadan sonra" ifadesinin işgal sonrasını, "gün doğmadan az önce" ifadesinin ise karanlıktan aydınlığa çıkışı ima ettiğini ve umudu sembolize ettiğini söylemek mümkündür. Doğaüstünün gerçek olması kaybetmek anlamına geleceği gibi geri kazanmak anlamına da gelir. İmkânsızın gerçekleşmesi Filistinlilerin kaybettiklerini geri kazanmalarının mümkün olduğunu gösteren bir mecazdır.

SONUÇ

Tüm semâvî dinlerde kutsal olan Kudüs, 1967 yılında Araplar ve İsrail arasında yaşanan Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail işgali altına girmiştir. Ekrem Heniyye'nin "Kuşatmadan Sonra Gün Doğmadan Az Önce" adlı öyküsü Kudüs'te işgal altında yaşayan Filistinlilerin Kudüs ve dolayısıyla vatanlarına, işgale, geleceğe dair hislerini doğaüstü/fantastik bir kurgu çerçevesinde çarpıcı bir şekilde yansıtır.

Öyküde kutsal bir mekân olan Mescid-i Âksâ içindeki Kubbetu's-Sahra'nın birdenbire yok olması, Filistinlilerin Haçlılar döneminde kuşatmadan sonra kaybettikleri kutsal mekânlarını tekrar kaybetme korkusu yaşadıklarını, bu büyük trajedinin izlerini hâlâ içlerinde taşımaya devam ettiklerini düşündürür. Ayrıca İsraililerin 1948 ve 1967'den sonra Filistinlilere karşı sergiledikleri tavırların ve Mabet'i tekrar inşa etme inançlarının da bu korkuyu beslediği açıktır. Öykü günümüzden kırk iki yıl önce yayımlanmış olsa da Harem-i Şerif'te sık sık İsrail polisinin baskınlarına maruz kalan Filistinlilerin Mescid-i Aksâ'yı ve Kudüs'ü kaybetme konusunda bugün hâlâ aynı duygu ve korkuları yaşadıklarını söylemek hata olmaz.

Öyküde Kubbetu's-Sahra'nın kaybının dört farklı karakterde uyandırdığı hisler üzerinde durulurken 1967'deki savaş sonrası Filistinlilerin sıkıntılı yaşamları gözler önüne serilir. Kubbetu's-Sahra'nın ortadan yok olması, her birinin önceden kaybettiklerinin acısını yeniden duyumsamalarını sağlamıştır. Bu doğaüstü/fantastik kurgu ile Filistin halkının yaşadığı kayıplar, acılar ve korkular sergilenirken doğaüstü olayın öykü boyunca hiçbir kararsızlığa ve tereddüde yer bırakmaksızın doğallaşması söz konusu olur. Çünkü kaybedilen kutsal mekân kaybedilen vatanın ve Kudüs'ün bir yansıması ve temsilidir. Aniden duyumsanan acı, yıllardır yaşanan acının hatırlanmasından ibarettir.

Öte yandan yazar açık bir şekilde olmasa da özellikle gençlerin Kudüs'ün kurtuluşu için ümit vadettiklerini de ima eder. Hacı Ebû Fuâd'ın etrafındaki yüzlere bakarak hâlâ Mescid-i Aksâ'da oldukları için şükretmesi, Ebû Mâzin'in oğlunu ve gençleri hatırlayınca içinin ferahlaması, Süleyman'ın ömrünün boşa geçtiğini hissederek harekete geçmeyi düşünmesi öyküye iyimser bir hava katmakta ve yaşadıkları acı ve korkulara rağmen Filistinlilerin taşıdıkları umuda işaret etmektedir.

Yazarlık Katkısı

Çalışma tek yazarlık olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Onay Bilgileri

Bu çalışma doküman incelemesine dayanmaktadır. Etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. (1986). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2017). *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Aslan Ayar, P. (2015). *Türkçe Edebiyatta Varla Yok Arası Bir Tür Fantastik Roman (1876-1960)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Avcı, Y. ve Yazıcı Özdemir, Ö. (2019). Kudüs Kamame Kilisesi: Hıristiyanlığın Merkezinde Osmanlı Mirası ve Statüko Meselesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 0(29), 35-58.
- Aytaç, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Bayraktar, B. (2020). İşgal Sonrası Kudüs (1948'den Günümüze). (Ed. M. Akgün). *Tarih ile Mit Arasında Kudüs İçinde* (s. 57-89). Ankara: Kopernik Kitap.
- Boynukara, H. (1997). *Modern Eleştiri Terimleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Bozkurt, N. (2002). Kubbetü's-Sahre. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İçinde* (Cilt 26, s. 304-308). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bozkurt, N. (2004). Mescid-i Aksâ. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Cilt :29) İçinde* (s. 268-271). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çift, P. ve Harman, Ö. F. (2020). *Kudüs'ün Gizemli Tarihi*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Çiftçi, M. E. (2020). Hadislerle Kudüs ve Mescid-i Aksa. *Journal of Islamic Jerusalem*, 20(3), 319-336.
- Demirkent, I. (2002). Kudüs. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Cilt: 26) İçinde* (s. 329-332). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

- Ebu Şemmale, Ş. E. (2020). Beytül-Makdis: İlk Çağlardan Modern Zamanlara Kısa Bir Tarih. (Editörler: A. el-Awaisi A. ve M. Ataman). *Kudüs-Tarih, Din, Siyaset* İçinde (s. 41-64). İstanbul: Seta Yayınları.
- el-Awad, A. (2003). Ekrem Heniyye: Dirâse fî Kısasihi'l-Kasîra, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Âdil Musrafa el-Usta), Nablus: Câmîiatu'n-Necâhi'l-Vataniyye.
- el-Esed, N. (2009). *Halîl Beydes Râidu'l-Kıssati'l-Arabiyyeti'l-Hadîse fî Filistîn*. Amman: Dâru'l-Feth.
- el-Usta, A. (2008). <https://www.diwanalarab.com> adresinden 09.08.2021 tarihinde erişildi.
- es-Sevâfirî, K. (1979). *el-Edebu'l-Arabiyyi'l-Muâsir fî Filistîn 1860-1960*. Kahire: Dâru'l-Meârif.
- Görgün, H. (1995). Enver Sedat. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt: 11) İçinde (s. 265-267). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gürkan, S. L. (2020). Yahudiliğin Kudüs'e Bakışı: Tarih ile Mit Arasında Kudüs. (Ed. M. Akgün). *Tarih ile Mit Arasında Kudüs* İçinde (s. 121-151). Ankara: Kopernik Kitap.
- Hâfiz, S. (2003). Modern Arap Kısa Öyküsü I. (Çev. A. Yüksel). *Nüşa Şarkıyyat Araştırmaları Dergisi*, 3(9), 77-96.
- Harman, Ö. F. (2002). Kudüs. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* İçinde (Cilt 26, s. 323-327). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Heniyye, E. (2003). *el-Amâlu'l- Kısasiyye*. Amman: el-Muessesetu'l-Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- Jayyusi, S. (2005). *Modern Arabic Fiction: an Anthology*. New York: Columbia University Press.
- Kafka, F. (2021). *Dönüşüm*, (Çev. G. Sert). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karaman, M. L. (1991). *Uluslararası İlişkiler Çıkamazında Filistin Sorunu*. İstanbul: İz Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- PASSIA. (2021). <http://www.passia.org/personalities/363> adresinden 20.10.2021 tarihinde erişildi.
- Tanyu, H. (1988). Ağlama Duvarı. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt: 1) İçinde (s. 474-475). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- TDK. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 20.10.2021 tarihinde erişildi.
- Todorov, T. (2017). *Fantastik- Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım*, (Çev. N. Öztokat). İstanbul: Metis Yayınları.
- TRT Haber. (2018). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-mescid-i-aksanin-altinda-ne-ariyor-353033.html> adresinden 24.09.2020 tarihinde erişildi.
- TRT Haber. (2021). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-yeniden-mescid-i-aksada-cemaate-saldirdi-579856.html> adresinden 24.09.2021 tarihinde erişildi.
- Ubeydullah, M. (2009). Me'âlimu'l-Kıssati'l-Kasîra fî Filistîn ve'l-Urdun fî'l-Karni'l-'İşrîn. (Ed. S. Cerrâr). *Me'âlimu'l-Hayâti'l-Edebiyye fî Filistîn ve'l-Urdun (1950-2000)* İçinde (s. 273-442). Amman: Muesseset Abdulhamîd Şomân-el-Muessesetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- Yagî, A. (1981). *Hayâtu'l-Edebi'l-Filistîniyyi'l-Hadîs-Min Evveli'n-Nehda Hatta'n-Nekbe*. Beyrut: Dâru'l-Âfâkı'l-Cedîd.
- Yagî, H. (1981). *el-Kıssatu'l-Kasîra fî Filistîn ve'l-Urdun*. Beyrut: el-Muessesetu'l-Arabiyyeli'd-Dirâsât ve'n-Neşr.
- Yavuz, S. S. (2005). Mi'rac, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Cilt: 30) İçinde (s. 132-135). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.